

75 JAAR VRJHEID DIEREN

DIEREN DORP AAN DE RIVIER DORP MET HERINNERINGEN

door Gerrit Meyer

Al deze herinneringen draag ik op aan mijn lieve vrouw Doeke, die mij geïnspireerd en gestimuleerd heeft om wat gebeurtenissen uit die bewogen tijd vast te leggen voor onze kinderen: Elisabeth (Liza) geboren op maandag 18 augustus 1958 Johannes (Joost) geboren op maandag 7 december 1959 Wilhelmina (Linda) geboren op dinsdag 25 februari 1964 Johan Friedrich (Frans) geboren op zaterdag 30 oktober 1965 en onze kleinkinderen, waarbij ik hen het volgende meegaf, dat: "Vrijheid!" een kostbaar goed is.

Notities van een lagere school leerling over de periode 1935-1945

1939 - De mobilisatie is begonnen!

Toen ik acht jaar was, kreeg het begrip oorlog geleidelijk een andere betekenis voor mij dan voorheen. Daarvoor waren het uitsluitend verhalen uit boeken over de Tachtigjarige Oorlog en later de Boerenoorlog. De boeken van L. Penning hierover heb ik verslonden. Zelfs de Eerste Wereldoorlog leek niet interessant genoeg. Maar opa Nachtegaal (vader Arend) bracht daar verandering in. Hij woonde dichtbij ons en kwam 's avonds na zessen met zijn krant (Het Nieuws van de Dag) in de hand de toestand in de wereld bespreken, zoals Hilterman Hilterman dat na de oorlog deed. En net als Hilterman deed hij dat met kennis van zaken. Hij was namelijk K.N.I.L.-soldaat geweest in het toenmalige Nederlands-Indië en had deelgenomen aan strafexpedities onder leiding van luitenant-generaal van Heutz. Opa sprak dus met gezag. Hij voorspelde dat de Hitler-horden na Polen ook deze kant uit zouden komen. Mijn vader ging daar niet in mee, hij geloofde nog in onze neutraliteit. Voor alle zekerheid liet hij wel bij de Gazelle (zijn werkgever) een evacuatiekarretje maken. De mobilisatie was in gang gezet en de Gemeente Rheden was al begonnen met het verstrekken van evacuatie- kaarten.

Dieren lag namelijk in de IJssellinie. Die winteravonden stonden niet alleen in het teken van nieuws, doch bezorgden mij ook vaak teleurstellingen. Aan het klokje van zeven uur werd consequent vastgehouden.

Evacuatiekaart 1939

1940 - Na een zeer koude winter kwam de oorlog steeds nader

Ogenschijnlijk bleef alles bij het oude. Op school liet meester De Jong zich af en toe zien in uniform. Zijn afdeling (luchtverdediging) was dichtbij, sigarenfabriek INas aan de Zuider Parallelweg. Geleidelijk kwam de ernst van de situatie meer in beeld. De garnizoen soldaten uit Doesburg kwamen steeds meer schietoefeningen houden naast de Algemene Begraafplaats aan de Imboslaan. Kazematten werden overal in de buurt van de IJssel gebouwd. Het leek allemaal heel avontuurlijk. Helaas kreeg opa Nachtegaal toch gelijk.

Op vrijdagochtend 10 mei 1940 was het zover, de oorlog was begonnen. Er werd wat huisraad en dekens in het

karretje gepakt, en zo reden wij de straat uit met bestemming Lieren. Vader met broer Arend op de fiets, moeder met nog wat klein spul op haar fiets, en ik met de kar aan mijn fiets. Eerst nog even langs bij tante Jantje in Eerbeek, die met betraande ogen aan de weg stond, en toen verder. De klaslokalen in Lieren zouden dienen als nachtverblijf en lagen vol stro. Daar hadden mijn ouders geen zin in. Vader wist zich nog een verre nicht van zijn moeder te herinneren, tante Kee. In haar boerderij konden we terecht. Moeder kreeg nog een bed, zij was vier maanden zwanger. De rest van onze familie sliep op een boerenwagen op de deel. Diezelfde middag fietsten vader en ik langs het kanaal om de genie bezig te zien de bruggen erover onklaar te maken. Er viel elk moment wat te beleven, met als hoogtepunt die zaterdagavond toen een Duitse verkenningseenheid langs de andere kant van het kanaal reed. Op de Juncker-transportvliegtuigen die naar het westen vlogen werd nog wel gevuld, maar dat geplof klonk te kinderachtig om die grote vliegtuigen te verontrusten. De dag na Pinksteren, 14 mei 1940, capituleerde Nederland. Die dag konden we weer naar huis. Nederland moest zich overgeven als gevolg van het laffe bombardement op Rotterdam. Allerlei geruchten deden toen de ronde, zoals - ga niet naar Dieren terug want alles is afgebrand! Gelukkig bleek het loos alarm. Door alle spanningen en drukte op die dag waren we vaders verjaardag vergeten, echter zijn zuster uit Eerbeek niet. Haar dochters Jo en Mientje kwamen die middag met een eigen gebakken cake om ome Jo te feliciteren. Mijn moeder raakte door al die commotie totaal van streek. Een dienstdoende huisarts moest worden ingeschakeld om haar te kalmeren. Aan het eind van die middag nog even langs de IJssel gefietst tot aan de Doesburgsedijk. Daar stond een groep mensen om een pas gedolven graf van een Duitse soldaat. Zijn helm met de kogelinslag ging van hand tot hand, waarbij telkens de onbekende schutter geprezen werd om zijn perfecte schot. Daarna veranderde er voor mij niet veel. Maandag 20 mei 1940 begon de schoo I weer en meester De Jong stond als vanouds voor de klas. Iedereen pakte de draad weer op en de "Nieuwe Orde" liet zich gelden door allerlei verordeningen in positieve zin. Zelfs mijn vader, een overtuigd

anti-fascist, vond het een en ander zo gek nog niet. Het belastingplaatje op de fiets werd afgeschapt, ook de gehate inkomstenbelasting voor de arbeidende klasse verdween. Daarvoor in de plaats kwam de loonbelasting, waardoor je wist waar je aan toe was. De bezetter besloot ook dat de werkgevers de werknemers niet meer mochten ontslaan. Door al deze maatregelen poogde de bezetter een belangrijk deel van onze bevolking op haar hand te krijgen, wat aanvankelijk aardig lukte. Toen daarna allerlei beperkende maatregelen werden ingevoerd keerde het tij. De voedseldistributie werd ingevoerd en alle hoogwaardige metalen, zoals koper en tin, maar ook de kerkklokken werden ingezameld voor de oorlogsindustrie.

Kerkklokken klaar voor transport

Er moest verduisterd worden, ook was men verplicht de radio 's in te leveren, als straf omdat naar de Engelse zender werd geluisterd. Daarmee schopten ze vader tegen het zere been want hij was radio-verslaafd, luisterde alles af. Maar het ergste was dat een bepaald deel van de bevolking besmet werd verklaard, de Joden. Daarvoor werd aan hen niet of nauwelijks aandacht geschonken. Nu vielen zij op met hun davidster. Op een zondag gingen we kijken naar een villa aan de Zutphensestraatweg te Ellecom. Ernaast achter prikkeldraad werden, onder zware bewaking, mannen gevangengehouden. Mannen in gestreepte pakken en met blote voeten in klompen en kaalgeschoren. Men zei

dat het criminelen waren uit het westen. Later bleken het joden te zijn, die opgepakt waren om het S.S.-opleidingscentrum Avegoor uit de grond te stampen. Sindsdien noemt de volksmond villa Irene: Palestina.

De hel van werkkamp Avegoor

Villa Irene in Ellecom

Drie september 1942 werden 49 Amsterdamse, 45 Rotterdamse en 45 Haagse joodse mannen onder begeleiding van S.S.-ers naar Ellecom vervoerd en in kleine kamers van de geblindeerde villa Irene aan de Zutphensestraatweg 47 ondergebracht. Alle 139 mannen werden beroofd van kleding, waardepapieren, en levensmiddelen en kregen dunne kamp-kleding en klompen. 's Morgens kregen ze één snee brood, 's middags één kom soep en 's avonds één snee brood; dat was alles. Wie ziek werd kreeg niks.

Overdag moesten zij in een moordend tempo werken aan de aanleg van een sportveld en helpen bij de bouw van een sporthal, bestemd voor de in opleiding zijnde Nederlandse vrijwillige S.S.-ers. Zij werden door de Duitse S.S.-ers en cursisten sadistisch behandeld. 103 mannen maakten in 11 weken het karwei af, 3 overleden in Ellecom. Toen zij 21 november 1942 in kamp Westerbork aankwamen wogen zij gemiddeld 35 kg. In Westerbork stierven nog eens 12 mannen. Het monument voor deze mensen werd gemaakt

door Harry de Leeuw. Met steun van velen uit de gemeente Rheden en daarbuiten werd dit opgericht ter nagedachtenis aan de onschuldige slachtoffers van bruto geweld, uitsluitend omdat zij jood waren. Een in brons gegoten oude tafel is een symbolische groet aan de overleden medegevangenen. De initialen en overlijdensdata van Alfred Tuvij, Jacob de Loon en Meier de Groot zijn in de tafel gesneden. Aansluitend zijn op de tafel 136 stenen, gevonden in de gemeente Rheden, geplaatst. Dit is geheel volgens een joodse traditie, waarbij de nabestaanden bij de begrafenis een steen uit hun eigen land of eigen tuin op het graf leggen.

Monument in Ellecom

De "Nieuwe Orde" liet nu haar ware gezicht zien

Davidsterren verdwenen uit het straatbeeld. De joden waren tewerkgesteld in Polen, zei men. Opa Nachtegaal kwam nog steeds met zijn "Nieuws van de Dag" dat geen verschijningsverbod had gekregen. Aan de hand van de daarin vermelde overwinningen wist hij zeker dat Duitsland de eindoverwinning zou behalen. Mijn vader kon er niets anders tegen inbrengen dan te opperen: "Wat slecht is houdt nooit stand!"

De oorlogssituatie werd steeds onzekerder

De aanvankelijk slechte resultaten van de geallieerden bracht vader soms ook aan het twijfelen. Dat resulteerde vaak in een bezoek aan het militair bejaardenhuis "Bronbeek" te Arnhem, waar ex-kolonialen hun oude dag doorbrachten. Vrijheid van meningsuiting bestond niet meer,

daar golden die regels kennelijk niet. De oude mannen stonden onder en boven de wet en scholden op de moffen waar de honden geen brood van lusten. Bord met halt! Na het bezoek aan "Bronbeek" was vader opvallend opgegruimd. De accu was weer opgeladen, hij kon de onzekere tijden van toen weer beter aan.

= Duitsland wint op alle fronten! Dat leidde op het schoolplein weer tot een afkortingsrage: O.Z.O. = Oranje Zal Overwinnen! Later kreeg de eenheids-sigaret Consi de betekenis: Churchill Overwint Na Sicilië Italië! Allengs werd de voedselschaarste toch merkbaar in de gezinnen, waardoor de tochten naar het platteland begonnen. Appels en peren (suikerperen) kon men overal plukken en ze bereikten de veiling dus niet. De peren werden geweekt en de appels gedroogd bij de bakker om de houdbaarheid te verlengen. Ze waren ook lekker om op te kauwen.

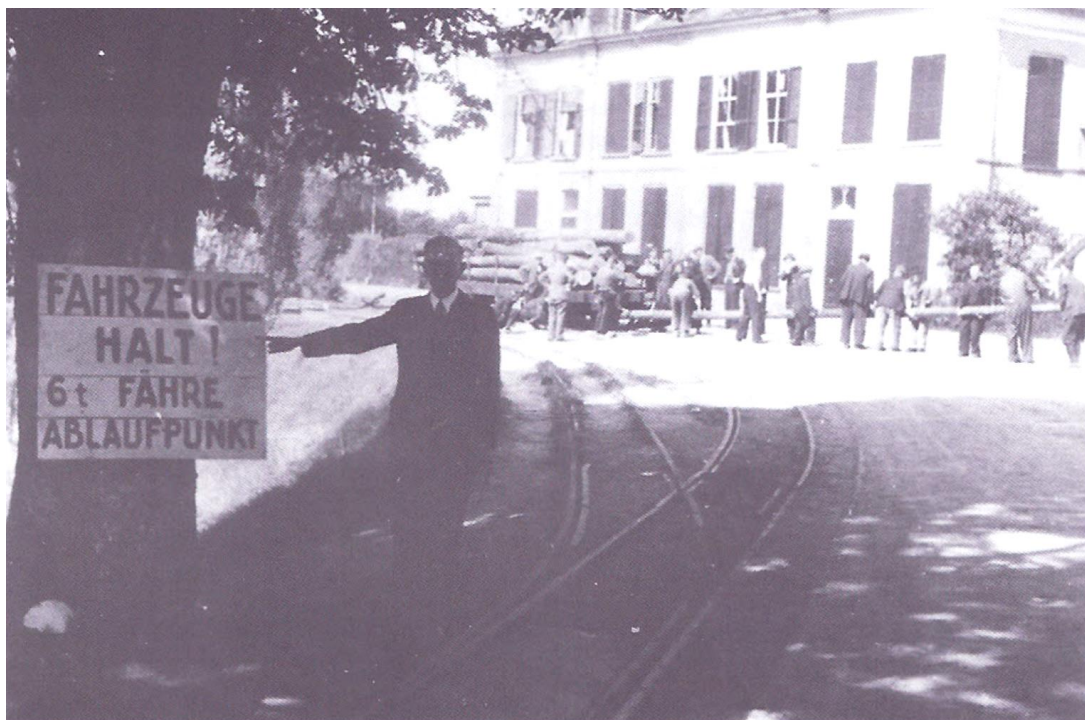
De oorlog kwam steeds dichterbij, de resultaten erover steeds positiever!

Alles veranderde

Wilhelminaweg werd Gazelleweg, voor het woord "stop" moest halt gelezen worden; bruggen en andere plekken werden volgekalkt met de leuzen: V: voor Victorie

Na de invasie in Normandië op dinsdag 5 juni 1944 werd de voedselvoorziening nog slechter. Voor ons jongens brak een mooie tijd aan vol spanning en avontuur. Eskaders bom-menwerpers onderweg naar Duitsland, luchtgevechten, beschietingen van treinen en het bombarderen van spoorlijnen vonden toen bijna dagelijks plaats. Vooral bij mooi helder weer viel er van alles te zien en te beleven. Tante Nel uit Nijmegen was praktisch permanent in Dieren, daar haar man, ome Fré, tewerkgesteld was in Duitsland. In onze familie fungeerde zij beurtelings als gezinsverzorgster of als kraamhulp. Zo ook bij ons thuis, tijdens de geboorte van broer Wim. Later is zij nog ernstig ziek geworden, zij kreeg difterie. Met behulp van medicijnen

die door de linies waren gesmokkeld, is zij er weer bovenop gekomen. Zij het dan dat haar mooie zangstem als gevolg van genoemde ziekte verloren is gegaan. Tante Nel met haar nuchtere kijk op de dingen en haar opgewekte karakter heeft onnoemelijk veel betekend voor velen uit onze

familie, dat mag zeker niet onvermeld blijven. Zaterdag 16 september was de geboorte van broer Wim, zondag 17 september luchtlandingen bij Arnhem, en vanaf maandag 18 september 1944 was vader Meijer ondergedoken.

Vanaf die datum werd ik spelenderwijs "kostwinner" van de familie aan de Goeman Borgesusstraat 6 te Dieren. Een vorm van promotie die veel verantwoordelijkheid met zich meebracht en mij daardoor tot dingen in staat stelde die zeker niet voor herhaling vatbaar lijken. Maar toen deed je het, alleen alom de voedselvoorziening van de familie in stand te houden. Alle gebeurtenissen die je toen overkwamen beleefde je min of meer als een avontuur, waarbij soms de nieuwsgierigheid het won van de angst Maar spannend was het wel.

In 1985 werd ik ziek (overspannen). Mijn toenmalige huisarts in Alphen aan den Rijn bracht me in contact met Joachim Stein, een psychiater die stageliep in Nederland. Zijn thuisbasis was Guatemalastraat 29 te Jeruzalem. Een Israëliër dus! In de gesprekken die ik met hem voerde bespeurde hij enig oorlogsverleden. Hij vroeg mij één van mijn ervaringen uit die tijd op papier te zetten Zijn diagnose bleek juist. Na het lezen van het volgende verhaal kreeg hij daar een bevestiging van.

Zo begon het

Na de luchtlandingen bij Arnhem was het een nerveuze drukte langs de IJssellinie. Veel troepenverplaatsingen. De dagen rond doller dinsdag gaven bij ons, jongens uit het dorp Dieren, veel te zien. Allerlei vervoersmiddelen volgestouwd met huisraad, zowel bij burgers als bij militairen kwamen als een eindeloze stroom uit de richting Arnhem langs. Vooral militairen met paarden en wagens lieten zich niet onbetuigd .. Kennelijk de leuzen vergetend die zij op hun wagens hadden had geschilderd, "Lieber tod als Sklav", spoedden zij zich spoorlags de Hogestraat in, richting Zutphen. Razzia's om fietsen in beslag te nemen en mannen tewerk te stellen bij de organisatie Todt, kwamen vaak voor. Als lid van de ondergrondse behoorde mijn vader vanaf 18 september 1944 tot het leger der "onderduikers" en kreeg ik het beheer over de

distributiebonnen en het ziekgeld. Vader stond namelijk als "ziek" genoteerd bij zijn werkgever, de Gazelle Rijkswielfabriek. Toen ook op 16 september 1944 mijn broer Wim ter wereld kwam, was er genoeg voor mij om voor te zorgen. Het kwam dus goed uit dat de scholen gevorderd werden voor inkwartiering. Zodoende kon ik elke dag, behalve zondag, de "boer" op, de IJssel over naar Drempt en Steenderen om melk, graan en eieren te kopen. Met als sluitstuk van dit "boodschappen" doen, het mee eten bij die fantastische familie Camperman in Toldijk. Het vele goede der aarde werd hier ruimschoots met zeer velen gedeeld. Elke dag een overbemande tafel, waaraan veel onderduikers en toevallige aanlopers zoals ik. Een oase van vriendelijkheid en gastvrijheid in die spannende tijd. Het "tast maar toe" bij de familie Camperman ging er regelmatig over tafel om maar vooral zeker te zijn dat niemand te kort zou komen.

Op zaterdag 9 december 1944 was de IJssellinie "Sperrgebiet" geworden. Dit hield in dat op elk willekeurig moment de bruggen en overzetteren gesloten konden worden voor het burgerverkeer. Ik merkte dat toen ik op die zaterdagmorgen gebruik wilde maken van het veer Dieren-Olburgen, Geen burgers te zien, maar wel Feldgendarmarie. Een boer uit Olburgen met een "Ausweis" stelde mij in de gelegenheid om toch de overkant te bereiken. Met fiets en al onder het dekzeil van zijn platte wagen is dat wonderwel goed gegaan.

Verwijsbord Ortskommandatur bij gemeentehuis Doesburg

Hierna kon ik toch mijn "boodschappen" doen, met als laatste adres natuurlijk de familie Camperman om mijn maag te vullen en om daarna uitgerust en vol goede moed naar huis te gaan. Ditmaal over Drempt naar Doesburg. Helaas bleek ook hier de schipbrug "gesperrt". Uitzonderingen werden niet gemaakt, en het werd steeds later ... , Evenwel, een oplossing kwam in zicht in de persoon van Joost Blauw onze oud-buurman in Dieren. Tijdens zijn werk, het overbrengen van generator-houtblokjes in een grote aak, was op 4 december 1944 een ernstig ongeluk gebeurd. Op zijn boot met blokjes waren op hun verzoek enkele voedselhalers uit het Westen en wat Duitse soldaten meegevaren. Door de enorme hoge waterstand was het mobiele middenstuk van de schipbrug uit de vaart genomen en door de sterke stroom die in die open ruimte ontstond sloeg de boot om. Ondanks de bizarre omstandigheden waarin Joost Blauw zich bevond, wist hij toch nog enkele mensen te redden, waaronder een Duitse soldaat. In de dagen daarna werd vol ontzag over Joost Blauw gesproken, vooral bij de Duitse autoriteiten. Dit verhaal hoorde ik pas toen ik die zaterdagavond ten einde raad bij hem kwam om hulp te vragen. En die hulp kreeg ik! Hij zei namelijk tegen mij: "luister goed, jij bent mijn zoon en moet droge kleren halen bij familie in Dieren! Ga met dit verhaal naar de Ortskommandant op de Paardenmarkt en je krijgt je Ausweis

En inderdaad, ik werd onthaald als een held en ze vroegen of ik ook zo goed kon zwemmen als mijn vader. Ik werd uitvoerig voorgesteld aan meerdere officieren en kreeg mijn retour-Ausweis met het beruchte stempel en de persoonlijke handtekening van de Ortskommandant

Die zaterdagavond zal ik nooit vergeten. Geheel onverwacht kwam ik in het donker weer thuis op mijn fietsje met massieve banden. Daar mijn ouders van diverse mensen hadden gehoord dat het pertinent onmogelijk was de IJssel over te komen, werd mijn thuiskomst als een wonder ervaren. Mijn vader die uiteraard geen hoge dunk van de Duitsers had, kreeg toen een duidelijke bevestiging van hun domheid toen hij mijn Ausweis las.

Naam : Meyer Johannes
 Woonplaats : Dieren
 Straat : Goeman Burgermeester 6
 No. Persoonsbewijs : B 12 01388
 is gerechtigd zich over de IJssel te bewegen
 Dit bewijs is geldig tot 27 April 1945.
 De Inspecteur van Politie : J. K. M. van der ...
 Dieren, 26 April 1945.
 Wijziging of onrechtmatig gebruik van dit bewijs is strafbaar.
 Druk H. Beek & Zn., Dieren

Vergunning om over de IJssel te varen

Daarop stond vermeld: Gerrit Blauw, geb. 19 juli 1931 en wonende in de Julianastraat 30 te Doesburg. Zelfs de naam Meijer kunnen ze nog niet schrijven, schamperde hij al lachend.

Sperrzeit, een sinistere periode in een onzekere tijd

De "Sperrzeit" werd steeds vaker toegepast, zodat ik in de maand januari in de Achterhoek overbleef. Bij de ene boer (familie Hissink) in de kost, een andere boer (familie Gaikhorst) bood des nachts onderdak. En zo konden de voedseltochten doorgaan. Het ingezamelde bracht ik naar het veer in Dieren, en werd in de roeiboort naar de overkant gebracht waar moeder Mientje een en ander in ontvangst nam. Na een langdurig zwaaien naar elkaar weer terug naar de basis.

De oorlogssituatie werd met de dag spannender en aan het eind van de maande januari kreeg ik het sein om weer naar huis te komen. Dus begin februari voor het laatst bepakt en bezakt weer naar huis via Doesburg. Achter een legertruck ben ik sluipend de schipbrug overgekomen, en toen met een bloedgang naar huis. Bij de Driekoningenbrug

moest ik van al die inspanning even bijkomen. Een achteropkomende fietser maande mij weer terug te gaan naar de controlepost bij de schipbrug.

Hij bracht me wel aan het twijfelen, omdat, zoals hij zei, ik wel degelijk gesignaleerd was. Na enige moed te hebben verzameld besloot ik om het niet te doen en ben toen in gebukte houding over de Driekoningenbrug gelopen, om daarna snel naar huis te fietsen. Het silhouet van de Mariakerk als een baken in zee, gaf me een veilig gevoel weer thuis te zijn. En zo eindigde voor mij de dagelijkse voedseltransporten vanuit de Achterhoek, en belandde ik weer in rustig vaarwater.

Voorgoed terug in Dieren

Af en toe gaan kijken bij de veerstoep om het strijdgewoel in het Oosten gade te slaan. Zo heb ik puur toevallig het opblazen van de watertoren van Doesburg gezien. Een enorme stofwolk en na het optrekken ervan stond hij er nog. Naar later bleek wel 11 meter korter. Een verbazingwekkend gezicht. Voor mij was die laatste periode voor de bevrijding erg saai in vergelijking met de maanden ervoor. Met ome Fré, die inmiddels was thuisgekomen uit het platgebombardeerde Dresden, een paar maal naar het bos gegaan om hout te halen, wat ook niet altijd lukte. Voor mij ging de oorlog als een nachtkaaers uit. De avondklok werd steeds meer genegeerd, en School III, die meerdere malen inkwartiering had gehad, kwam leeg te staan en leverde al spoedig oorlogsbuit op, wat overigens door vader niet in dank werd aanvaard. Alles moest terug, behalve één stoel die moeder goed kon gebruiken om de wasketel op te zetten, het hakenkruis erop ten spijt. Zondagavond 15 april gonsde het van geruchten, verder gebeurde er niet veel. Maandagochtend 16 april 1945 liep iedereen in de straat te roepen dat de Tommies gezien waren bij de sluis. Ome Fré en ik er op af en alle tegemoet komenden bevestigden het gerucht. En ja hoor, daar waren ze met hun brencarriers, die via een noodbrug over het kanaal Dieren introkken. Wij er achter aan richting politiebureau aan de Hogestraat, want daar was het voorlopig hoofdkwartier van de Canadezen en ik wilde mijn vader ook wel eens zien, hij was bij de "ondergrondse", hadden kennissen tegen mij

Brencarrier bij kanaalbrug

gezegd. En daar trof ik vader in overall aan met band en koppel waaraan een pistool was vastgemaakt en een stengun in de hand. Hij stond net op het punt in een grote leggertruck met militairen te vertrekken, toen hij mij zag. Hij liep snel naar me toe en deed iets wat ik helemaal niet van hem gewend was, hij knuffelde me hartstochtelijk, ik werd er verlegen van met zoveel mensen erbij. Na wat commando's verdween de truck uit het zicht om binnen een uur met veel gejuich terug te keren. Wat een enthousiasme! Wat was de reden?

Vader met nog enkele andere mensen moesten de Tommies gidsen naar de Beimerwaard waar zich nog een S.S.-eenheid ophield. Op de vermoede plek ontwaarden ze soldaten met witte vlaggen. Het bleken Armeniërs te zijn, die ingelijfd waren in Duitse dienst als corveeërs. Zij lieten de S.S.-ers zien die zij in het holst van de nacht met messen hadden uitgeschakeld. Nogal laconiek zei mijn vader dat ze er netjes bij lagen, 5 S.S.-ers op een rij.

En zo eindigde voor mij de oorlog op maandag 16 april 1945

Mensen die in die roerige periode een belangrijke rol in mijn leven speelden waren:

Mijn ouders: J. Meijer, geboren maandag 14 mei 1906 gestorven vrijdag 31 december 1971

W. Meijer-Nachtegaal, geboren zaterdag 17 april 1909 gestorven zaterdag 20 februari 1982.

Mijn broer: W. Meijer, geboren op zaterdag 16 september 1944, Gestorven maandag 20 februari 1967

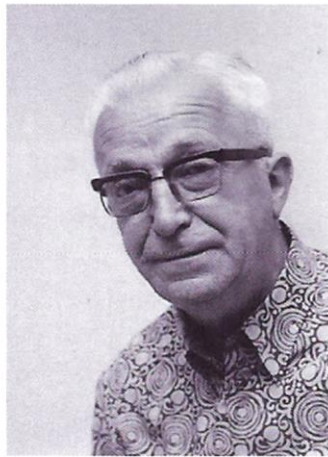
Mijn oom: F. Nachtegaal, geboren zondag 29 april 1917, Gestorven zondag 10 mei 1992

Mijn tante: J.c. Nachtegaal-de Groot, geboren donderdag 29 mei 1919.

Echtpaar Meijer-Nachtegaal

Moeder Mientje Meijer-Nachtegaal

Vader Jo Meijer

Op dinsdag 22 februari 1944 ging tante Nel naar haar huis in Nijmegen om daar tot haar verbijstering vast te stellen dat haar huis niet meer bestond.

Als gevolg van het raadselachtige luchtbombardement door de geallieerden op de binnenstad.

Zing, vecht, huil, bid, lach, werk en bewonder! Niet zonder Hem.

Koningin Wilhelmina, die met haar hoge indringende stem voor radio Oranje vele mensen heeft bemoedigd om vol te houden. Na haar toespraken ontstond er een levendige handel in houten schildjes met haar slotzinnen, zoals: *"Nederland zal herrijzen!"*

Bij ons thuis hing ook zo'n schildje waarop de nationale driekeur en oranjewimpel waren geschilderd met de woorden: *Moed en Vertrouwen!*", een veelvuldig door haar gebruikte volzin.

En niet in de laatste plaats D.T. (ome Derk) Camperman, die in de moeilijkste momenten zijn rug recht hield en daardoor bij vriend en vijand respect afdwong. Aan hem wijd ik in aangepaste vorm, enkele regels van het gedicht *"Tezamen"* van H.M. van Randwijk.

*Wij staan tezaam voor het gericht
voor goed of kwaad te kiezen
een man die voor tirannen zwicht
zal meer dan lijf en goed verliezen
dan dooft het licht.*

Bij ome Derk doofde het licht hier op aarde op donderdag 23 juni 1988. Hij werd 90 jaar.

Tot slot nog enkele regels uit het ontroerende gedicht *"Vrede"* van Leo Vromans.

*Kom vanavond met verhalen
en herhaal ze honderd malen
hoe de oorlog is verdwenen
alle malen zal ik wenen*
Dieren, 7 maart 2004

Dit heeft eerder in A&H 197 en 180 gestaan 2013

EEN GEDREVEN EN VEELZIJDIG ONDERGRONDS WERKER: THEODORUS DOBBE

H. Wissink

Een man die met ruim twintig vermeldingen in "Het Grote Gebod" vermeld staat moet zich op buitengewone wijze gewerd hebben in dienst van ons vaderland en ons volk. Het Grote Gebod is een gedenkboek van het verzet in LO en LKP (Landelijke Knokploeg), dat in ruim 1300 kloeke pagina's verslag doet

van de activiteiten en het wel en weet van het gevaarlijke werk van de ondergrondse verzetsmensen. Hun daden en hun tegenslagen, teleurstellingen en successen zijn in de twee delen van dit gedenkboek voor het nageslacht bewaard. Het Grote Gebod kreeg als motto een Bijbeltekst mee: "Gij zult den Here, uwen God liefhebben met geheel uw hart en met geheel uwen ziel en met geheel uw verstand. Dit is het eerste gebod. Een tweede, daaraan gelijk, is: Gij zult uwen naasten liefhebben als uzelve" (Mattheüs 22: 37-39). Dit is ook het richtsnoer van Theo Dobbe geweest tot aan zijn sneuvelen in het verzet, vlak voor zijn fusillade te Dieren.

Theodorus Dobbe werd op 19 maart 1901 geboren te Amsterdam. Hij was van katholieken huize. Hij beleed zijn geloof zoals het behoorde, putte er tegelijk moed, kracht en inspiratie uit. Daarnaast vond hij de bezetting van zijn vaderland door de Duitsers onuitstaanbaar. Het optreden van de bezetters wakkerde zijn afkeer van hen nog meer aan. Als door een allergische reactie startte hij al snel met allerlei vormen van sabotage. Dat gebeurde vooral doordat

vele medeburgers goed in de gaten hadden met welk een raffinement we werden bespeeld, teneinde de bezetters als "bevrijders" te zien, zoals de Duitse overheid haar beleid hier trachtte te verkopen.

Hij was al bezig de Nederlanders te motiveren en – voor zover nodig – de ogen te openen, toen het echte verzet in ons land nog van de grond

moest komen. Ook hij ontkwam hierbij niet aan de grondfout die vele illegalen aanvankelijk maakten. Zo kocht hij op de eerste verjaardag van Prins Bernhard (29 juni 1940) bossen met anjers. De bloemen gaf hij stuk voor stuk weg aan de treinreizigers, die op het Amsterdamse Centraal Station aankwamen. Het Grote Gebod (deel I, pagina 351) spreekt in dit verband van: "een grondfout van vele illegale werkers: men pakte in het begin alles aan, grote en kleine zaken door elkaar en op elk gebied. Bloemen op "Anjer dag" verspreiden was een onnodig risico en geen wapenfeit, waarmee de vijand ernstig afbreuk gedaan kon worden". Wij stellen tegenover de door Het Grote Gebod "een betrekkelijk naïeve demonstratie" genoemde actie, dat een groot publiek op de perrons er getuige van was en dat door al die mensen er in eigen kring, op hun werk, in de familie en in de kennissenkring over gesproken zal zijn. Deze mensen wisten en begrepen zodoende dat er tegenkrachten aan het werk waren, teneinde de brute macht van de nietsontziende bezetter tegen te streven en te breken! De gewiekste zakenman, met zijn snelwerkende geest, zal ons inziens hieraan hebben gedacht. Hij had tevens het lef,

een dergelijke motiveringsactie te ondernemen. De defaïtistische houding van velen moest worden opgekrikt naar afwijzing en verwerping van het beleid van de bezetter.

Hoe was Theodorus Dobbe?

Hij blonk uit door grote werklust, een gezond en snelwerkend verstand en gevoel voor humor. Deze eigenschappen hebben hem vaak uit de problemen geholpen bij zijn ondergrondse acties. Op jeugdige leeftijd was hij al hoofdverkoper van de Linoleumfabrieken te Krommenie. Waarschijnlijk dankte hij deze functie aan zijn reeds genoemde eigenschappen. Zijn beroep gaf hem niet alleen de mogelijkheid veel relaties in het land op te doen, hij zal er ook veel mensenkennis door hebben opgedaan, namelijk als klanten anders reageerden dan hij verwachtte. Zijn veelzijdigheid bleek uit zijn activiteiten.

Enkele activiteiten

Alle daden in het verzet door Theodorus Dobbe verricht kunnen in dit bestek niet worden beschreven, Wie er meer van wil weten leze Het Grote Gebod. Daarnaast is in de Katholieke Illustratie (15 juli 1948) een uitvoerig artikel over hem verschenen. Kort na de genoemde "Anjer dag" kocht hij wapens en munitie voor illegaal werk en haalde,

als leider van een groep mede-ondergronders, onder de ogen van de Duitse schildwachten wapens, springstoffen en munitie uit

Naar Zuid-Nederland

Ook in Zuid-Nederland is hij actief geweest. De TOP van de LKP moest vaststellen dat het daar niet zo goed vlotte met de samenwerking bij het ondergrondse werk. De protestantse sector wilde meer dan de katholieke. Als goed geloofsgenoot van deze laatste groep werd Theo Dobbe daarheen gestuurd, om op last van het landelijk commando de zaak daar beter te structureren. Hij woonde vergaderingen bij van het verzet in Eindhoven, Nijmegen en Maastricht. Hij was waarschijnlijk te praktisch ingesteld om in deze leidinggevende functie de wensen van TOP LKP door te drukken. Het kostte hem te veel tijd om een eensgezind team van de ondergrondse werkers in het Zuiden te smeden. Men wilde daar bovendien mondjesmaat spontaan "lekkende" distributiekantoren niet voor het hoofd stoten, door die officieel te overvallen. Wel werd er nog een overval op de gevangenis te Maastricht beraamd. Helaas schijnt de SD-lont geroken te hebben. Alle gevangenen werden naar elders overgeplaatst.

Terug in het Noorden

Dobbes improvisatievermogen bleef echter geen grenzen kennen. Weer terug benoorden de grote rivieren kwam hij eens bij een huis, waar hij contacten wilde spreken. Daar bleek net een overval aan de gang te zijn. Direct na het aanbellen begreep hij wat er gaande was. Hij toonde zijn (vervalste) SD-papieren en deelde in perfect Duits mee, dat hij gestuurd was om de behandeling van deze aangelegenheid over te nemen. Hij kwam dus de bezetters aflossen. Men koesterde geen argwaan. Zijn collega-ondergronders waren weer vrij. Dit kon niet altijd zo doorgaan. Als bij verstek ter dood veroordeelde was hij eigenlijk vogelvrij. Menig SD-er en andere Duitser had zijn signalement. Wie hem trof mocht hem zonder vorm van proces doodschieten. Zo naderde Dolle Dinsdag. Nederland putte hoop uit de en masse en in paniek uit Frankrijk terugtrekkende Duitsers. Benoorden de Rijn werden de chaotisch

verstrooide legergroepen weer enigszins opgevangen en met enig beleid naar de Heimat terug gedirigeerd, om daar hergroepering te ondergaan. Vele soldaten, SD-ers en leden van andere bezettingsinstanties waanden zich met Waal en Rijn in de rug tamelijk veilig in de regio Arnhem. Zo ook de provocateurs en andere meelopers van de bezetter.

Het tragische einde

Eén van die provocateurs was de rijwielerhersteller Johnny M. de Droog. Op de Veluwe en in Twente en de Achterhoek en ook in Amsterdam had hij menigeen verraden of doodgeschoten. Hij was een uitstekend scherpschutter. Theo Dobbe vond dat hij nog met hem een rekening moest vereffenen. Met enige vrienden uit het verzet ging hij poolshoogte nemen bij Johnny's huis. Dat was een eenzame woning in het bos bij "De Leeren Doedel", een restaurant aan de weg tussen Arnhem en Ede. Wat er precies is mis gegaan weten we tot op nu niet. Het bos om de woning van de provocateur wemelde opeens van Duitse soldaten, terwijl Theo Dobbe er quasi argeloos rondliep om de mogelijkheden te verkennen. Had Johnny argwaan gekregen? Was er verraad in het spel? Theo Dobbe werd aangeroepen. Twee Duitse, soldaten schaarden zich aan zijn zijde en de gevaarlijke scherpschutter liep achter het groepje aan. De vrienden van Theo Dobbe hielden door het bos om te zien of ze hem ergens konden bevrijden, maar de groep die hem wegleidde was te sterk en hun slachtoffer werd te goed ingesloten. Hij werd naar Avegoor in Ellecom gebracht. Na een kort verhoor werd hij naar het Hof te Dieren getransporteerd. Men heeft vastgelegd, dat hij erbij stond toen zijn graf werd gedolven. De SS had hem toegestaan een kort afscheidsbriefje aan zijn vrouw te schrijven. Vlak voor de fusillade overhandigde hij het briefje aan de SS-er Kühnert. Hij gaf de man een geweldige oplawaai en trachtte diens revolver te grijpen Maar de Duitsers wisten, dat ze met hun gevangene op hun qui vive moesten zijn. De twee begeleiders, die de executie moesten uitvoeren, aarzelden geen ogenblik. Dat was het roemvolle einde van Theodorus Dobbe. Een magistrale verzetsheld. Een goed Nederlander en een gelovig

mens. Iemand, die vaderland en gezin op de eerste plaats stelde en die wist te kiezen als het vaderland riep. Ook op 5 september 1944. Theodorus Dobbe werd ter plekke begraven. Na de bevrijding werd zijn stoffelijk overschot opgegraven en op de Katholieke Begraafplaats te Dieren aan gewijde aarde toevertrouwd. Kort daarna werd hij herbegraven op de Katholieke Begraafplaats te Amsterdam.

De Belangenvereniging Dieren en Omstreken heeft gemeend dat het historische feit op Dierens grond voor de toekomst moet worden vastgelegd. Op de plaats van de moord op de weerloze ondergrondse held is sedert september 1994, met toestemming van de Stichting Twickel als eigenaar van de grond, een sober gedenkteken aangebracht. Dat geschiedde opdat wij en de velen, die na ons zullen komen, niet zullen vergeten. Hij ruste in vrede.

Na de bevrijding werd aan deze verzetsstrijder postuum de Militaire Willemsorde toegekend en bovendien nog een hoge Amerikaanse en Engelse onderscheiding. Merkwaardigerwijze hebben Dobbes activiteiten tot nog een onderscheiding in deze regio geleid. Hoewel Het Grote Gebod er geen gewag van maakt is de complete familie Dobbe tijdens de oorlog ook nog in Velp ondergedoken geweest. Het Gemeentearchief bewaart een knipsel van de

Nieuwe Krant en van de Arnhemse Courant in het dossier Dobbe. In deze knipsels van maart 1983 staat het verhaal van mevrouw Burgers uit Velp. Met haar man (inmiddels overleden) dreef zij destijds een wasserij aan de Waschweg te Velp. Bij hen heeft de familie Dobbe onderdak genoten, en wel korte tijd nadat de vlucht uit de kazerne te Utrecht gelukt was. Toen het eerste onderduikadres (bij een kweker te Woudenberg) onveilig dreigde te worden kreeg de familie Dobbe onderdak bij de Velpse ondernemers. De vogelvrijverklaarde Dobbe sliep, als er huiszoeking dreigde, in een auto van de wasserij. Deze

auto was op zijn beurt weer "ondergedoken" op het terrein van een familielid, een kippenslachter. De zoon van de gefusilleerde verzetsman vroeg het verzetskruis voor mevrouw Burgers aan, toen zij 80 jaar werd. Op haar verjaardag werd dit verzetskruis door burgemeester van Walsum aan mevrouw Burgers uitgereikt. Bij die gelegenheid haalde mevrouw Burgers nog herinneringen op. Zij omschreef Theodorus Dobbe als: "Een fijne en vrolijke man". De Waschweg zult u thans tevergeefs zoeken in Velp: dat is nu de Theodorus Dobbeweg geworden En terecht, dachten wij!

VAN DIEREN NAAR DACHAU

*Hans Werkman***Wie was Gerrit Plantagie?**

Een eenvoudige jongen, die met zijn vader een boerenbedrijfje runde in Voorthuizen en in de avonduren voor het

.Gerrit Plantagie .omstreeks 1930 als studen

gymnasiumdiploma studeerde. Op z'n dertigste begon hij zijn theologiestudie in Kampen. Na vier jaar was hij klaar voor dominee. Hij werd benoemd in Dieren, eerst als hulpprediker, en later, na een peiling in de gemeente, tot volwaardig predikant. Toen kon er ook eindelijk getrouwd worden, met Truus Jansen, zijn volle nicht uit Doom. De pastorie

hier tegenover aan de Zutphensestraatweg 24, was hun eerste en hun laatste gezamenlijke huis.

Het was hard werken in Dieren. De gemeente telde 800 leden. In de oude notulen las ik dat Plantagie elke zondag twee keer preekte, iedere week 150 jongeren catechiseerde, jaarlijks 350 bezoeken aflegde in zijn gemeente, en daarnaast had hij dan nog de huwelijksdiensten, begravenissen, vergaderingen. Plantagie was geliefd in Dieren. Het was een vriendelijke, opgewekte man, hij kon schaterend lachen. De oude mevrouw Reinders vertelde me in 2009: 'Het was een heel fijn iemand, een schat. 'Zijn catechisanten noemde hij 'mijn kinderen'. Truus en hij hadden zelf geen kinderen, op een ernstig gehandicapt dochtertje na dat hier op Paaszondag 1934 doodgeboren was.

Plantagie was ook een bescheiden man. Hij had een hekel aan bestuursfuncties, ging niet uit spreken, schreef geen artikelen of boeken. Hij was 100% pastor in Dieren. En iemand die wist wat daarin zijn plicht was. In een cahier van hem vond ik spreuken die hij genoteerd had en die hij blijkbaar in zijn preken gebruikte. Een ervan: 'Er is nog nimmer een vraagstuk opgelost door ervoor op de vlucht te gaan.' Dat heeft hij in de oorlog in praktijk gebracht. Evenals een gedichtje van Guido Gezelle dat hij in dit cahier noteerde:

*Het leven is geen vrede alhier
geen wapenstilstand vragen;
het leven is de Kruisbanier
tot in Gods handen dragen.*

Gerrit Plantagie en Truus Plantagie-Jansen, omstreeks 1944

In preken, op catechisatie en in persoonlijke gesprekken waarschuwde hij tegen het nationaalsocialisme. Meld je niet aan, zei hij tegen zijn catechisanten als de Arbeitseinsatz hen in Duitsland wilde laten werken. Vanuit zijn gemeente gingen er daardoor maar weinig jonge mannen naar Duitsland, ze doken onder. Toen wilde de bezetter op de scholen een vinger in de pap en infiltreren met het nazigedachtegoed. Het bestuur van de christelijke school in

Dieren vroeg dominee Plantagie om het bestuur te komen versterken. Dat heeft hij gedaan. Hij nodigde de ouders van de school in groepjes uit om in de pastorie te komen praten. Het hielp en in korte tijd werd er veel geld bijeengebracht voor het geval de overheidssubsidie voor de school ingetrokken zou worden.

Gerrit Plantagie richtte de afdeling Dieren van de LO op, de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers. Hij werkte daarin samen met de broers Reinders. De Dierense pastorie was de plaatselijke overlegplek en daar zaten ook onderduikers.

Ds Gerrit Plantagie in studeerkamer Dieren

Het ging enkele jaren goed. Maar in de nacht van 20 op 21 januari 1944 werd Gerrit Plantagie in zijn pastorie door de SD gearresteerd. Dit heeft uiteindelijk geleid tot zijn dood in Dachau.

Plantagie was verraden door Engelbert Brune uit Purmerend. Deze Brune was in 1942 begonnen als illegaal werker. Brune werd door de Duitsers gearresteerd en de SD wist hem zover te krijgen dat hij een dubbelrol ging spelen. Hij noemde zich Jo Visser en drong zich in bij verzetsgroepen, waar hij alle vertrouwen wist te winnen. Brune beraamde in zijn rol van verzetsman zelfs de

liquidatie van iemand anders die een dubbelrol speelde. Maar dat pikte de SD niet. Hier op het station van Dieren werd Brune opnieuw door de SD gearresteerd op 20 januari 1944, een cruciale datum. De SD herinnerde Brune op die dag aan zijn belofte om een dubbelrol te spelen ten gunste van de Duitsers. Dat beloofde hij nu opnieuw en hij gaf meteen de namen door van verzetsmensen in Dieren. In diezelfde nacht was er een overval op de kerk en de pastorie hier tegenover en werd dominee Plantagie gearresteerd. Na die 20e januari 1944 heeft Brune tientallen verzetsmensen verraden, van wie velen in concentratiekampen stierven. Na de oorlog werd Brune veroordeeld tot twaalf jaar gevangenisstraf, waarvan hij er maar vijf uitzat. In 1953 was hij weer vrij man.

Maar laten we het niet verder hebben over de treurige rol van deze afschuwelijke persoon, door wiens schuld Gerrit Plantagie van de ene gevangenis naar de andere gesleept werd: de Koepel in Arnhem, het Oranjehotel in Scheveningen, Kamp Vught, concentratiekamp Sachsenhausen, ten slotte in november 1944 naar concentratiekamp Dachau.

In het boek *Van kansel naar barak* heb ik beschreven hoe Plantagie in Dachau binnenkwam, zeer verzwakt. Het was er meedogenloos koud in november 1944, 20 graden vorst. Hij onderging de normale behandeling van binnenkomers: lang wachten op de appelplaats, inschrijving in het administratiegebouw. Ik heb de kopie van zijn inschrijfformulier gezien. In keurig kantoorschrijff is het ingevuld door iemand in uniform achter de balie.

Dag en naam: 16.11.44/ *Hdftling*: Plantagie, Gerrit.

Wohnort: Tieren, Zutphenstrasse 24.

Religion: Evangelisch-reformiert.

Beruf: Geistlicher.

Plantagie had kennelijk de koffer nog bij zich met de dingen die zijn vrouw Truus hem in de Koepelgevangenis gebracht had en die hij door Vught en Sachsenhausen had weten mee te slepen naar Dachau. Die koffer moest uitgepakt worden en hij moest zich naakt uitkleden. De soldaat-ambtenaar noteerde gründlich: 1 hoed, 1 paar schoenen, 2 paar kousen, 1 overjas, 2 colberts, 1 broek, 1 vest, 7

hemden, 1 onderbroek, 1 paar handschoenen (leder, tekent de beampte erbij aan), 1 tas, 1 aktentas, 1 koffer, 1 scheerband, 2 scheermessen. Dat moest Plantagie achterlaten. Wat hij mocht meenemen het kamp in werd ook genoteerd: 1 pullover, 1 sjaal, 1 bril, 1 paar handschoenen, 1 hemd.

Het is juist zo'n opsomming die, binnen de massaliteit van Dachau, een tragisch licht werpt op het individu, de mens die men in Dieren kende als de vriendelijke maar vastberaden dominee.

Plantagie moest in Dachau het formulier met die opsommingen ondertekenen, dat alles klopte. Dit moet zijn laatste handtekening geweest zijn, duidelijk en met een streep eronder: G. Ch. H. Plantagie.

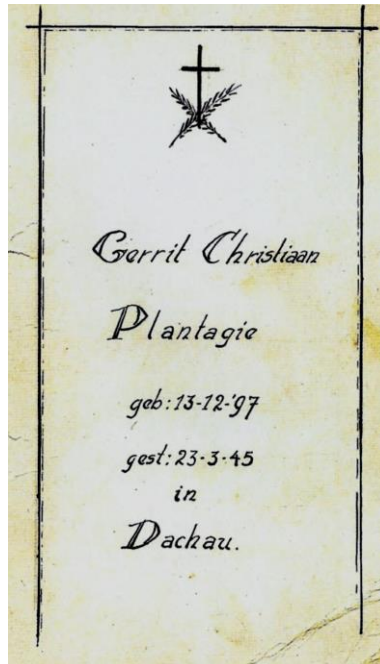
Daarna: kaalscheren, een douche in een ruimte met honderden mannen, uitreiking van de kampkleren: een versleten hemd en onderbroek, een dun zebepak, en dat in die kou. Hoe het verder met hem is gegaan weten we uit een lange brief die zijn collega dominee Guillaume, die terugkwam uit Dachau, na de oorlog schreef aan mevrouw Plantagie. Hij kreeg een plek in Block 26, de barak voor geestelijken, waar vooral veel Duitse dominees zaten. Daar ontmoette hij negen Nederlandse collega's, en dat was, hoe dan ook, een troost.

U moet zich voorstellen, zo'n Block, zo'n barak, herbergde 600 mannen, met SS-leiding en Block-oudsten. Door een rare kronkel in het Dachausysteem had Block 26 een voorrecht, een ruimte die kapel heette. Daar werden kerkdiensten gehouden, elke morgen om 4.00 uur een mis, om 5.00 uur een protestantse morgenwijding. De voertaal was Duits.

Plantagie heeft daar enkele keren een morgenwijding verzorgd, en één keer een echte kerkdienst. In opdracht van

de Duitsers moest de dienstdoende dominee een toga dragen. Ordnung muss sein. Plantagie had een hekel aan ambtskledij, hij droeg nooit een toga. Maar hij heeft toen toch voor het eerst en het laatst in toga gepreekt, op 28 februari 1945. Hij was toen al ziek en wilde eigenlijk naar het Revier, het ziekenhuis, hoewel dat in Dachau het voorportaal van de dood was. Die laatste preek van Plantagie is bewaard gebleven. Hij preekte over Jezus aan het kruis die zijn leerling Johannes opdracht gaf voor zijn moeder Maria te zorgen. Het ging dus over familiebanden en je voelt op de achtergrond de eigen situatie van Plantagie en zijn makkers. Anderen moeten voor de verre familie zorgen, de gevangenen zijn nu geroepen Christus te volgen en het lijden te ondergaan. We moeten niet denken dat die geestelijken het in Block 26 het nog zo slecht niet hadden. Er was voortdurend doodsdreiging, er moest gevochten worden tegen de honger, tegen besmetting, en Plantagie hield dat niet vol. Na deze kerkdienst ging het snel bergafwaarts met hem. Hij kwam in het Revier terecht, liep daar meteen vlektyfus op en overleed op 24 maart 1945.

En toen weer zoiets vreemds: zijn collega's mochten de kapel gebruiken voor een rouwdienst. Dit was de eerste en enige keer. Gerrit Plantagie is de enige geweest die in Dachau een rouwdienst in de kapel heeft gehad. Pater Tjihuis uit Rolde tekende zijn naam op een stuk karton en zette dat op de kist. Dat karton is er nog altijd, dat heeft mevrouw Plantagie later thuisgekregen. Dominee Guillaume schreef haar zijn herinneringen aan de rouwdienst: 'Er was veel belangstelling. Duitse, Tsjechische, Poolsche, Fransche collega's waren er en allerlei Hollanders. Siep Smilde heeft als naaste vriend de dienst geleid, heeft gelezen, gebeden en gesproken, tenslotte hebben we allen samen het Onze Vader opgezegd. Toen namen we één voor één langs de baar defilerend, definitief afscheid.'

Karton op kist Plantagie in Dachau

Ook deze toespraak van dominee Smild, in het Duits, is bewaard gebleven. Hij vertelde erin dat Plantagie in korte tijd in Dachau veel vrienden had gemaakt en zeer naar zijn vrouwen naar zijn gemeente had verlangd. 'Er liebte Seine Gemeinde, er trug sie auf seinem kindlichen Herzen.'

(De documenten die ik noemde zijn lang door de familie bewaard en hebben nu een goede plek gevonden in het HDC-archief van de Vrije Universiteit) Ik wil ten slotte ook iets zeggen over mevrouw Plantagie. De rol van vrouwen in het verzet is vaak ondergesneeuwd. Marjan Schwegman, directeur van het NIOD, signaleerde onlangs dat in het grote standaardwerk van Lou de Jong over de Tweede Wereldoorlog de verzetsvrouw vrijwel afwezig is. De Jong rekende de zorg voor onderduikers bijvoorbeeld niet mee, en die kwam vaak op de vrouwen neer. Truus Plantagie-Jansen heeft daar haar aandeel in gehad. We weten er niets over, ze zweeg erover na de oorlog, maar zonder haar hulp kon haar man geen onderduikers kwijt in de pastorie. Terecht is het NIOD een nieuw

Graf Plantagie op Erebegraafplaats Loenen

Bord met Gerrit Plantagie-pad

onderzoek begonnen naar de vraag hoe in het verzet door mannen en vrouwen werd samengewerkt.

Ook toen haar man al weggevoerd was, bleef Truus Plantagie onderduikers opvangen. Mevrouw Slomp uit Heemse, de vrouw van de veel gezochte Frits de Zwerver, zat bij haar in huis onder de naam 'mevrouw Meijer'. Een paar weken geleden nog vertelde hun zoon Jan Slomp mij hoe hij als jongen van tien jaar ondergedoken zat in Roosendaal, en soms op z'n fiets naar de pastorie in Dieren reed om zijn moeder te ontmoeten, die hij dan als er anderen bij waren 'tante' moest noemen.

Ook na de oorlog zette mevrouw Plantagie door, toen ze jarenlang haar best deed het lichaam van haar man naar Nederland te krijgen voor een herbegrafenis. Hij kon geïdentificeerd worden en in 1960 is hij herbegraven op de erebegraafplaats in Loenen op de Veluwe. Mijn vrouwen ik zijn daar geweest, en we hebben graf 710 gevonden. Het was heel waardevol om daar even stil te staan en een steentje achter te laten op die witte steen met de naam G. eh. H. Plantagie, de naam die nu ook aan het publieke domein van Dieren is toegevoegd.

Dr. Hans Werkman (1939) is neerlandicus en auteur en woont in Amersfoort. Zie: www.hanswerkman.nl Het stuk stond eerder in A&H 188 in 2015

Herinnering aan de 2e Wereldoorlog

Mevr. J.C. Schoenmaker-Zeewuster

Zutphen, februari 1985

Iedereen die de oorlog 1940-'45 bewust heeft meegeemaakt, zal zich-ondanks de vele ellendige ervaringen onder de Duitse bezetting-ongetwijfeld nog wel een en ander verhaal of persoonlijk voorval herinneren, waarbij het beruchte Duitse "übermenschencomplex" het moest afleggen tegen de voorgewende onnozelheid, de flair of zelfs de brutaliteit van Nederlanders, om de Duitsers in een kritieke confrontatie te intimideren, C.q. in verwarring te brengen of bij de neus te nemen. Men kon zich zalig verkneukelen indien men- na de spanningen dien zo'n confrontatie opriep-in deze opzet slaagde.

Het was februari 1945, de laatste fase van de oorlog. Nederland zuchtte onder de toenemende terreur van de Duitsers en de verschrikkelijke weëen van een hongersnood, die zich vooral in de grote steden in het westen van het land steeds zwaarder liet gelden en waaraan duizenden landgenoten bezweken. De spoorwegen en de wegtransporten voor de voedselvoorziening lagen sinds september 1944 volkomen plat en dat betekende dat tienduizenden Nederlanders-zo niet honderdduizenden- per fiets of lopend met de meest primitieve karretjes de boer op gingen om zich- als een aanvulling op het zeer karige voedsel, dat via de distributie al dan niet verkrijgbaar was- van het allernoodzakelijkste voedsel te voorzien. Zo gingen wij-onze onderduiker evacuë uit Arnhem en ik- voor de zoveelste keer met de fiets naar het "boerenland" aan de overkant van de IJssel, om te proberen wat groente en zo mogelijk aardappelen te bemachtigen.

Via het overzetbootje van boer Eggink staken wij de hogedus brede-IJssel over en na e en bij mijn tante op het huis te Lathum te zijn geweest, gingen we richting Nieuwgraaf/Duiven. Op een dijk links stonden een stuk of zes

EERSTE BONNENLIJST

Met ingang van MAANDAG 2 OCTOBER worden de navolgende bonnen van de **NOODKAART** geldig verklaard.

Deze bonnen worden aangewezen voor het tijdvak van 2 tot en met 15 OCTOBER.

BROOD de bonnummers:

1-10 tot en met 1-18	} elke bon geeft recht op 400 gram brood.
2-10 tot en met 2-18	
3-10 tot en met 3-18	
4-10 tot en met 4-14	

VLEESCH de bonnummers:

1-19	} elke bon geeft recht op 200 gram vleesch, been inbegrepen.
2-19	
3-19	
4-19	geeft recht op 100 gram vleesch, been inbegrepen.

AARDAPPELEN de bonnummers:

1-20 en 1-21	} elke bon geeft recht op 3 K.G. aardappelen.
2-20 en 2-21	
3-20 en 3-21	
4-20	

SUIKER de bonnummers:

1-22	} elke bon geeft recht op 250 gram suiker.
2-22	
3-22	
4-22	

BOTER de bonnummers:

11	geeft recht op 250 gram boter of margarine.
4-21	geeft recht op 125 gram boter of margarine.

JAM bonnummer:

12	geeft recht op 250 gram jam.
----	------------------------------

KOFFIE-SURROGAAT bonnummer:

13 per 3 bonnen	250 gram koffie-surrogaat
-----------------	---------------------------

EENHEIDSZEEP bonnummer:

14	geeft recht op 1 stukje eenheidszeep.
----	---------------------------------------

EIEREN bonnummer:

4-23	geeft recht op 2 eieren.
------	--------------------------

GROENTE bonnummer:

15	geeft recht op 1 K.G. groente.
----	--------------------------------

De bonnen moeten **afgeknipt** aan den winkelier ter hand worden gesteld. **Alle** andere bonnen worden met deze kennisgeving van onwaarde verklaard, derhalve ook de rantsoenbonnen eieren, brood en aardappelen. De winkeliers moeten alle in hun bezit zijnde bonnen, welke dus thans vervallen zijn, op Maandag 2 October aan het Distributiekantoor inleveren, ter verkrijging van coupures.

De normale aantallen restant-bonnen kunnen bewaard worden voor een volgende inlevering.

N.V. Milieusinds
edienst Rheden.

1e distributielijst

huizen, waarvan de bewoners op bevel van de Duitsers waren geëvacueerd en die nu bezet waren door Duitse militairen. Wat verderop kwamen we een paar fietsers tegen, kennelijk ook "de boer" op, die ons toeriepen: "In de eerstvolgende boerderij woont een NSB-er, die met de hele familie is gevlucht. Daar staat nog veel groente op het land die je er zo kunt afhalen".

Dat was niet tegen dovemans oren gezegd, dus wij ernaar toe. In die tijd was ik helpster bij het Rode Kruis en had zodoende de beschikking over een Rode Kruisfiets met bijbehorend "Ausweis", dat mij, zo hoopte je althans, zou vrijwaren van inbeslagname van de fiets door de Duitsers of de gehate Nederlandse Landwacht Medaille Rode Kruis Bij de boerderij aangekomen, zetten wij onze fietsen tegen het hek langs het pad naar de boerderij en terwijl mijn metgezel op de uitkijk bleef staan, wipte ik over het

Jo Zeewuster in battle dress van het Rode Kruis 1945

hek en stond midden tussen de spruitjes, die ik als een razende begon te plukken en in een jute zak stopte. Maar al snel hoorde ik geschreeuw en hondengeblaf.

Bleek die rotboer toch te zijn teruggekomen en had nota bene onze fietsen naar binnen gehaald, zodat we niet weg konden. Hoe moest dat aflopen? Mijn hart klopte in mijn keel. Mijn metgezel, die nog steeds op de uitkijk stond, riep me toe dat ik

vooral moest blijven staan (de boer had zijn hond op me afgestuurd) en hij zou proberen om hulp te halen ... Jawel hulp, maar hoe?

Maar waarachtig, na een poosje- dat mij wel een eeuw toeleek-kwam hij aanzetten met een Duitser Wehrmachtsoldaat, die zijn geweer in de aanslag hield en mij op een geruststellende manier wenkte. Dat gaf mij de moed om van het land te gaan en even later liep ik achter hem en mijn metgezel aan naar de boer, die- hoe was het mogelijk- door de Duitse soldaat op de ons langzamerhand welbekende Duitse manier werd uitgekafferd.

"Wie er es wagte, ein Rotes Kreuz Dienstfahrrad zu beschlagnehmen, und so weiter, und so weiter".

Kortom, de zaak werd geregeld en wij kregen onze fietsen terug

Dit artikel heeft eerder gestaan in A&H 187 2015

Medaille Rode Kruis